

Sbírka soudních rozhodnutí

ROZSUDEK SOUDNÍHO DVORA (třetího senátu)

12. října 2023 *

[znění opravené usnesením ze dne 9. ledna 2024]

„Řízení o předběžné otázce – Justiční spolupráce v občanských věcech – Vnitrostátní právo rozhodné v dědických věcech – Nařízení (EU) č. 650/2012 – Článek 22 – Ustanovení o volbě práva – Osobní působnost – Státní příslušník třetího státu – Článek 75 – Vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám – Dvoustranná dohoda mezi Polskou republikou a Ukrajinou“

Ve věci C-21/22,

[ve znění oprav provedených usnesením ze dne 9. ledna 2024] jejímž předmětem je žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná na základě článku 267 SFEU Krajským soudem v Opoli (Sąd Okręgowy w Opolu, Polsko) rozhodnutím ze dne 10. prosince 2021, došlým Soudnímu dvoru dne 7. ledna 2022, v řízení zahájeném

OP

za přítomnosti:

Notariusz Justyna Gawlica,

SOUDNÍ DVŮR (třetí senát),

ve složení: K. Jürimäe, předsedkyně senátu, N. Piçarra, M. Safjan, N. Jääskinen (zpravodaj) a M. Gavalec, soudci,

generální advokát: M. Campos Sánchez-Bordona,

za soudní kancelář: A. Calot Escobar, vedoucí,

s přihlédnutím k písemné části řízení,

s ohledem na vyjádření, která předložili:

- za Notariusz Justyna Gawlica: M. Margoński, zastępca notarialny,
- za polskou vládu: B. Majczyna a S. Żyrek, jako zmocněnci,
- za španělskou vládu: M. J. Ruiz Sánchez, jako zmocněnkyně,

* Jednací jazyk: polština.

- za maďarskou vládu: Zs. Biró-Tóth a M. Z. Fehér, jako zmocněnci,
- za Evropskou komisi: S. L. Kaléda a W. Wils, jako zmocněnci,

po vyslechnutí stanoviska generálního advokáta na jednání konaném dne 23. března 2023,

vydává tento

Rozsudek

- 1 Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce se týká výkladu článků 22 a 75 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení (Úř. věst. 2012, L 201, s. 107).
- 2 Tato žádost byla předložena v rámci sporu mezi OP, ukrajinskou státní příslušnicí s bydlištěm v Polsku, kde je spoluvlastnicí nemovitosti, a zástupcem notářky Justyny Gawlica (Notariusz Justyna Gawlica) provozující notářskou kancelář v Krapkowicích (dále jen „zástupce notářky“), týkajícího se odmítnutí tohoto zástupce sepsat závěť v podobě veřejné listiny obsahující doložku, podle níž mělo být právem rozhodným pro dědění po OP ukrajinské právo.

Právní rámec

Unijní právo

- 3 V bodech 7, 37, 38, 57 a 59 odůvodnění nařízení č. 650/2012 se uvádí:

„(7) Je třeba usnadnit řádné fungování vnitřního trhu odstraněním překážek volného pohybu osobám, které se v současnosti potýkají s obtížemi při uplatňování svých práv v souvislosti s dědictvím, jež má přeshraniční dopady. V evropském prostoru práva musí být občanům umožněno předem uspořádat své dědictví. Práva dědiců a odkazovníků, dalších osob zůstaviteli blízkých a věřitelů zůstavitele musí být účinným způsobem zaručena.

[...]

(37) Aby občané mohli za úplné právní jistoty využívat výhod vnitřního trhu, mělo by jim toto nařízení umožnit, aby předem věděli, jaké právo se na jejich dědictví použije. V zájmu zamezení protichůdným výsledkům by měly být zavedeny harmonizované kolizní normy. Hlavní pravidlo by mělo zajistit, že se dědictví bude řídit předvídatelným právem, s nímž má úzkou vazbu. Z důvodu právní jistoty a s cílem zamezit štěpení dědictví by se uvedeným právem mělo řídit dědictví jako celek, tedy veškerý majetek, který je součástí pozůstalosti, bez ohledu na jeho povahu a bez ohledu na to, zda se nachází v jiném členském státě nebo ve třetím státě.

(38) Toto nařízení by mělo občanům umožnit předem uspořádat jejich dědictví pomocí volby práva rozhodného pro jejich dědictví. Tato volba by měla být omezena na právo státu, jehož jsou státními příslušníky, neboť je třeba zajistit vazbu mezi zůstavitelem a zvoleným právem a zamezit úmyslné volbě takového práva, jež zmaří legitimní očekávání osob s právem na povinný podíl.

[...]

(57) Kolizní normy stanovené tímto nařízením mohou vést k použití práva třetího státu. V takových případech je třeba zohlednit pravidla mezinárodního práva soukromého tohoto státu. Pokud tato pravidla odkazují buď na právo členského státu, nebo na právo třetího státu, který by na dědictví uplatnil své vlastní právo, měl by být takový odkaz přijat, aby se zajistil soulad na mezinárodní úrovni. Odkaz by však měl být vyloučen v situacích, kdy zůstavitel učinil volbu práva ve prospěch práva třetího státu.

[...]

(59) S ohledem na obecný cíl tohoto nařízení, kterým je vzájemné uznávání rozhodnutí vydaných v členských státech v oblasti dědění, bez ohledu na to, zda byla tato rozhodnutí vydána ve sporných nebo nesporných řízeních, by toto nařízení mělo stanovit pravidla pro uznávání, vykonatelnost a výkon rozhodnutí podobná těm, jež jsou obsažena v jiných unijních předpisech pro oblast justiční spolupráce v občanských věcech.“

4 Článek 5 tohoto nařízení, nadepsaný „Dohoda o volbě soudu“, v odstavci 1 stanoví:

„Pokud právo, které si zůstavitel dle článku 22 zvolil, aby se jím řídilo jeho dědictví, je právem členského státu, mohou se dotčené strany dohodnout, že soud či soudy tohoto členského státu jsou výlučně příslušné k rozhodování o kterékoli otázce související s dědictvím.“

5 Článek 6 uvedeného nařízení, nadepsaný „Prohlášení nepřislušnosti v případě volby práva“, zní:

„Pokud právo, které si zůstavitel dle článku 22 zvolil, aby se jím řídilo jeho dědictví, je právem členského státu, soud, který zahájil řízení podle článku 4 nebo článku 10:

[...]“

6 Článek 12 odst. 1 téhož nařízení stanoví:

„Pokud pozůstalost zahrnuje majetek nacházející se v třetím státě, může soud, u kterého bylo zahájeno řízení o dědictví, na žádost jedné ze stran rozhodnout, že o jedné nebo více částech tohoto majetku nebude rozhodovat, pokud lze očekávat, že jeho rozhodnutí ohledně daného majetku nebude uznáno a případně prohlášeno vykonatelným v tomto třetím státě.“

7 Článek 20 nařízení č. 650/2012, nadepsaný „Univerzální použitelnost“, zní takto:

„Právo určené tímto nařízením se použije bez ohledu na to, zda je či není právem členského státu.“

8 Článek 21 tohoto nařízení, nadepsaný „Obecné pravidlo“, uvádí:

„1. Nestanoví-li toto nařízení jinak, je rozhodným právem pro dědění jako celek právo státu, ve kterém měl zůstavitel svůj obvyklý pobyt v době smrti.

[...]

- 9 Článek 22 uvedeného nařízení, nadepsaný „Volba práva“, v odstavci 1 stanoví:

„Každá osoba si může zvolit za právo, jímž se řídí její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby nebo v době smrti.

[...]

- 10 Článek 75 téhož nařízení, nadepsaný „Vztah ke stávajícím mezinárodním úmluvám“, v odstavci 1 stanoví:

„Tímto nařízením není dotčeno uplatňování mezinárodních úmluv, jejichž smluvními stranami je v okamžiku přijetí tohoto nařízení jeden nebo více členských států a které se týkají oblastí upravených tímto nařízením.

[...]

Polské právo

- 11 Článek 37 dohody mezi Polskou republikou a Ukrajinou o právní pomoci a právních vztazích v občanských a trestních věcech ze dne 24. května 1993 (dále jen „dvoustranná dohoda“) stanoví:

„Právní vztahy v oblasti dědění movitého majetku se řídí právem smluvní strany, jejímž státním příslušníkem byl zůstavitel v době své smrti.

Právní vztahy v oblasti dědění nemovitého majetku se řídí právem smluvní strany, na jejímž území se tento majetek nachází.

Kvalifikace majetku tvořícího součást pozůstalosti jako movitého nebo nemovitého majetku se řídí právem smluvní strany, na jejímž území se majetek nachází.“

Spor v původním řízení a předběžné otázky

- 12 OP je ukrajinskou státní příslušnicí s bydlištěm v Polsku, kde je spoluvlastnicí nemovitosti. OP požádala zástupce notářky, aby sepsal závěť v podobě veřejné listiny obsahující doložku, podle níž mělo být právem rozhodným pro dědění po ní ukrajinské právo.

- 13 Zástupce notářky odmítl tuto listinu sepsat, když uvedl hlavně dva důvody. Zaprvé článek 22 nařízení č. 650/2012 vykládaný ve světle bodu 38 odůvodnění tohoto nařízení přiznává právo zvolit si rozhodné právo výhradně státním příslušníkům členských států Unie. Zadruhé článek 37 dvoustranné dohody, který má v každém případě přednost před tímto nařízením, stanoví, že rozhodným právem v oblasti dědění je právo státu, jehož je zůstavitel státním příslušníkem, pokud se jedná o movitý majetek, a právo státu, ve kterém se majetek nachází, pokud se jedná o nemovitý majetek. Zástupce notářky měl tedy za to, že právem rozhodným pro dědění po OP je polské právo, pokud jde o nemovitý majetek, který vlastní v Polsku.

- 14 OP podala ke Krajskému soudu v Opoli (Sąd Okręgowy w Opolu, Polsko), který je předkládajícím soudem, proti odmítnutí zástupce notářky žalobu z důvodu, že uvedený zástupce vycházel z nesprávného výkladu nařízení č. 650/2012. V tomto ohledu zvláště tvrdila, že článek 22 tohoto nařízení umožňuje „každé osobě“ zvolit si za právo, jímž se řídí její dědictví, právo své země.

Kromě toho uvedla, že cílem čl. 75 odst. 1 uvedeného nařízení je zachovat soulad tohoto nařízení se závazky, které vyplývají z dohod uzavřených mezi členskými státy a třetími státy. Vzhledem k tomu, že dvoustranná dohoda neupravuje volbu práva pro dědictví, má OP za to, že použití článku 22 nařízení č. 650/2012 není s touto dohodou neslučitelné.

15 Za těchto okolností se Krajský soud v Opoli (Sąd Okręgowy w Opolu) rozhodl přerušit řízení a položit Soudnímu dvoru následující předběžné otázky:

„1) Musí být článek 22 [nařízení č. 650/2012] vykládán v tom smyslu, že osoba, která není občanem Evropské unie, je oprávněna zvolit si jako právo, jímž se řídí její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem?

2) Musí být článek 75 ve spojení s článkem 22 [tohoto] nařízení [...] vykládán v tom smyslu, že za situace, kdy dvoustranná dohoda, která váže členský stát a třetí [stát], neupravuje v oblasti dědění volbu rozhodného práva, nýbrž určuje toto právo, může státní příslušník [uvedeného] třetího [státu], který má bydliště na území tohoto členského státu, provést volbu rozhodného práva?“

K první otázce

16 Podstatou první otázky předkládajícího soudu je, zda musí být článek 22 nařízení č. 650/2012 vykládán v tom smyslu, že státní příslušník třetího státu, který má bydliště v členském státě Unie, si může zvolit právo tohoto třetího státu jako právo, jímž se řídí jeho dědictví jako celek.

17 Článek 22 nařízení č. 650/2012 stanoví, že „[k]aždá osoba si může zvolit za právo, jímž se řídí její dědictví jako celek, právo státu, jehož je státním příslušníkem v době uskutečnění této volby nebo v době smrti“.

18 Jak vyplývá z jeho znění, toto ustanovení se vztahuje na každou „osobu“, aniž rozlišuje mezi státními příslušníky členských států Unie a státními příslušníky třetích států. Jediné omezení svobodné volby, kterou taková osoba disponuje, totiž spočívá v tom, že si může zvolit pouze právo státu, jehož je státním příslušníkem, a to nezávisle na tom, zda uvedený stát je či není členským státem Unie.

19 Nelze tudíž mít za to, že této svobodné volby mohou využít pouze občané Unie.

20 Tento doslovný výklad podporují další ustanovení nařízení č. 650/2012, která rovněž odkazují na právo třetího státu ve vztahu k Unii.

21 Zprvč článek 20 uvedeného nařízení stanoví, že právo určené tímto nařízením se použije bez ohledu na to, zda je či není právem členského státu. I když z bodu 57 odůvodnění nařízení č. 650/2012 vyplývá, že kolizní normy stanovené tímto nařízením mohou vést k použití práva třetího státu a že je třeba v takovém případě zohlednit pravidla pro odkaz stanovená mezinárodním právem soukromým tohoto státu, je přitom v tomto bodě odůvodnění výslovně upřesněno, že by tento typ odkazu měl být vyloučen v situacích, „kdy zůstavitel učinil volbu práva ve prospěch práva třetího státu“.

- 22 Zadruhé článek 5 tohoto nařízení omezuje dohody o volbě soudu na případ, kdy „právo, které si zůstavitel dle článku 22 [uvedeného nařízení] zvolil, aby se jím řídilo jeho dědictví, je právem členského státu“. Stejně tak článek 6 téhož nařízení upravuje prohlášení nepřislušnosti, „[p]okud právo, které si zůstavitel dle článku 22 zvolil, aby se jím řídilo jeho dědictví, je právem členského státu“. Uvedená upřesnění mají smysl pouze v případě, že existuje jiná možnost volby než právo členského státu. Nejedná-li se o právo členského státu, může se jednat pouze o právo třetího státu.
- 23 Zatřetí se bod 38 odůvodnění nařízení č. 650/2012, který uvádí, že „[t]oto nařízení by mělo občanům umožnit předem uspořádat jejich dědictví pomocí volby práva rozhodného pro jejich dědictví“, týká obecně všech „občanů“, a nikoli pouze občanů Unie.
- 24 S ohledem na všechny výše uvedené důvody je třeba na první otázku odpovědět tak, že článek 22 nařízení č. 650/2012 musí být vykládán v tom smyslu, že státní příslušník třetího státu, který má bydliště v členském státě Unie, si může zvolit právo tohoto třetího státu jako právo, jímž se řídí jeho dědictví jako celek.

K druhé otázce

- 25 Podstatou druhé otázky předkládajícího soudu je, zda článek 75 nařízení č. 650/2012 ve spojení s článkem 22 tohoto nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že za situace, kdy členský stát Unie uzavřel před přijetím uvedeného nařízení se třetím státem dvoustrannou dohodu, která určuje právo rozhodné v oblasti dědění a výslovně nestanoví možnost volby jiného práva, si může státní příslušník tohoto třetího státu, který má bydliště v dotčeném členském státě, zvolit právo uvedeného třetího státu, aby se jím řídilo jeho dědictví jako celek.
- 26 V tomto ohledu z čl. 75 odst. 1 nařízení č. 650/2012 v podstatě vyplývá, že uplatňováním tohoto nařízení nemůže být dotčeno uplatňování mezinárodních úmluv, jejichž smluvní stranou je jeden nebo více členských států, pokud dotyčný členský stát nebo dotyčné členské státy již byly v okamžiku přijetí nařízení č. 650/2012 stranami dotčené mezinárodní úmluvy a tato úmluva se týká oblastí upravených tímto nařízením. Z judikatury Soudního dvora přitom vyplývá, že pokud unijní normotvůrce stanoví, že uplatňováním nařízení „nejsou dotčeny“ stávající mezinárodní úmluvy, použijí se tyto úmluvy pro případ souběhu pravidel s tímto nařízením (obdobně viz rozsudek ze dne 4. května 2010, TNT Express Nederland, C-533/08, EU:C:2010:243, bod 46).
- 27 Pokud je tedy členský stát stranou dvoustranné dohody uzavřené se třetím státem před vstupem nařízení č. 650/2012 v platnost a tato dvoustranná dohoda obsahuje ustanovení, která stanoví pravidla použitelná v oblasti dědění, mají se v zásadě použít tato pravidla, a nikoli pravidla, která pro tuto oblast stanoví nařízení č. 650/2012.
- 28 Kromě toho, jak uvedl generální advokát v bodech 29 a 30 svého stanoviska, článek 75 nařízení č. 650/2012 není ojedinělým ustanovením unijních nástrojů v oblasti soudní spolupráce v občanských a obchodních věcech. Celá řada dalších nařízení a úmluv se totiž týká vztahů mezi jednotlivci v evropském prostoru svobody, bezpečnosti a práva a obsahuje ustanovení, která se řídí logikou obdobnou té obsažené v článku 75 nařízení č. 650/2012.

- 29 V této souvislosti přitom Soudní dvůr rozhodl, že článek, který v rámci dotčeného aktu unijního práva upravuje vztahy mezi tímto aktem a mezinárodními úmluvami, nemůže být vykládán tak, aby byl v rozporu se zásadami, na nichž je založen právní předpis, jehož je součástí (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 4. května 2010, TNT Express Nederland, C-533/08, EU:C:2010:243, bod 51).
- 30 V projednávané věci je účelem nařízení č. 650/2012, jak v podstatě vyplývá z bodů 7 a 59 jeho odůvodnění, odstranit překážky volného pohybu osobám, které se mohou potýkat s obtížemi při uplatňování svých práv v souvislosti s dědictvím, jež má přeshraniční dopady, zejména stanovením pravidel pro příslušnost a rozhodné právo v dané oblasti, jakož i pro uznávání a výkon rozhodnutí a aktů pocházejících z členských států v jiném členském státě.
- 31 V tomto ohledu článek 21 tohoto nařízení, nadepsaný „Obecné pravidlo“, zakotvuje obecný hraniční určovatelský, který je určen odkazem na místo, ve kterém měl zůstavitel svůj obvyklý pobyt v době smrti. Vzhledem ke struktuře tohoto nařízení musí být možnost zvolit si právo státu, jehož je zůstavitel státním příslušníkem, upravená v článku 22 uvedeného nařízení, chápána tak, že představuje výjimku z obecného pravidla stanoveného v článku 21 téhož nařízení.
- 32 Kromě toho jak obvyklý pobyt, tak státní příslušnost představují objektivní hraniční určovatele, které oba přispívají k cíli právní jistoty účastníků dědického řízení, jenž je sledován nařízením č. 650/2012, jak vyplývá z bodu 37 odůvodnění tohoto nařízení.
- 33 Z výše uvedených úvah vyplývá, že možnost zvolit si právo rozhodné pro dědictví nelze považovat za zásadu, na které je založeno nařízení č. 650/2012, a tudíž justiční spolupráce v občanských a obchodních věcech v rámci Unie, jejímž je toto nařízení nástrojem.
- 34 Je pravda, že Soudní dvůr rozhodl, že obecný cíl tohoto nařízení, kterým je vzájemné uznávání rozhodnutí vydaných v členských státech v oblasti dědění, vychází ze zásady jednoty pozůstalosti (v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 21. června 2018, Oberle, C-20/17, EU:C:2018:485, body 53 a 54). Nejedná se však o absolutní zásadu [v tomto smyslu viz rozsudek ze dne 16. července 2020, E. E. (Soudní příslušnost a právo rozhodné pro dědění), C-80/19, EU:C:2020:569, bod 69].
- 35 Jak v tomto ohledu uvedl generální advokát v bodě 71 svého stanoviska, čl. 12 odst. 1 uvedeného nařízení výslovně zavádí výjimku z této zásady tím, že umožňuje, aby příslušný soud nerozhodoval o majetku nacházejícím se ve třetích státech z obavy, že rozhodnutí nebude v těchto třetích státech uznáno a nebude prohlášeno vykonatelným.
- 36 Z toho vyplývá, že unijní normotvůrce měl výslovně v úmyslu respektovat v některých zvláštních případech model rozdělení dědictví, který může být uplatňován ve vztazích s některými třetími státy.
- 37 Je tedy třeba mít za to, že systém nařízení č. 650/2012 nebrání tomu, aby na základě dvoustranné dohody uzavřené mezi členským státem a třetím státem před přijetím tohoto nařízení a s ohledem na výjimku stanovenou v čl. 75 odst. 1 uvedeného nařízení státní příslušník třetího státu, který má bydliště v členském státě vázaném touto dvoustrannou dohodou, neměl možnost zvolit si právo rozhodné pro své dědictví. Tento závěr je kromě toho v souladu se zásadou zakotvenou v čl. 351 prvním pododstavci SFEU, která se týká účinku mezinárodních dohod uzavřených členskými státy před jejich přistoupením k Unii.

- 38 S ohledem na všechny výše uvedené důvody je třeba na druhou otázku odpovědět tak, že článek 75 nařízení č. 650/2012 ve spojení s článkem 22 tohoto nařízení musí být vykládán v tom smyslu, že nebrání tomu, aby za situace, kdy členský stát Unie uzavřel před přijetím uvedeného nařízení se třetím státem dvoustrannou dohodu, která určuje právo rozhodné v oblasti dědění a výslovně nestanoví možnost volby jiného práva, si nemohl státní příslušník tohoto třetího státu, který má bydliště v dotčeném členském státě, zvolit právo uvedeného třetího státu, aby se jím řídilo jeho dědictví jako celek.

K nákladům řízení

- 39 Vzhledem k tomu, že řízení má, pokud jde o účastníky původního řízení, povahu incidenčního řízení ve vztahu ke sporu probíhajícímu před předkládajícím soudem, je k rozhodnutí o nákladech řízení příslušný uvedený soud. Výdaje vzniklé předložením jiných vyjádření Soudnímu dvoru než vyjádření uvedených účastníků řízení se nenahrazují.

Z těchto důvodů Soudní dvůr (třetí senát) rozhodl takto:

- 1) Článek 22 nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení**

musí být vykládán v tom smyslu, že

státní příslušník třetího státu, který má bydliště v členském státě Evropské unie, si může zvolit právo tohoto třetího státu jako právo, jímž se řídí jeho dědictví jako celek.

- 2) Článek 75 nařízení č. 650/2012 ve spojení s článkem 22 tohoto nařízení**

musí být vykládán v tom smyslu, že

nebrání tomu, aby za situace, kdy členský stát Unie uzavřel před přijetím uvedeného nařízení se třetím státem dvoustrannou dohodu, která určuje právo rozhodné v oblasti dědění a výslovně nestanoví možnost volby jiného práva, si nemohl státní příslušník tohoto třetího státu, který má bydliště v dotčeném členském státě, zvolit právo uvedeného třetího státu, aby se jím řídilo jeho dědictví jako celek.

Podpisy.